

ISSN: 3060-4613

MAKTABGACHA
VA MAKTAB
TA'LIMI VAZIRLIGI

O'zbekiston
Milliy Pedagogika
Universiteti

No5(3)
2026

- 13.00.00 Pedagogika fanlari
- 13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
- 13.00.02 Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo'yicha)
- 13.00.03 Maxsus pedagogika
- 13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari nazariyasi va metodikasi
- 13.00.05 Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
- 13.00.06 Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohaları va bosqichlari bo'yicha)
- 13.00.07 Ta'limda menejment
- 13.00.08 Maktabgacha ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
- 13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
- 07.00.00 Tarix fanlari
- 19.00.00 Psixologiya fanlari
- 01.00.00 Fizika-matematika fanlari
- 02.00.00 Kimyo fanlari
- 03.00.00 Biologiya fanlari
- 09.00.00 Falsafa fanlari
- 10.00.00 Filologiya fanlari
- 11.00.00 Geografiya fanlari

M

AKTABGACHA VA AKTAB TA'LIMI

Pedagogika, psixologiya fanlariga ixtisoslashgan ilmiy jurnal

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

Elektron nashr. 460 sahifa,
1-may, 2026-yil.

BOSH MUHARRIR:

Karimova E'zoza Gapijanovna – O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vaziri

BOSH MUHARRIR O'RINBOSARI:

Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Pedagogika fanlari doktori, professor

TAHRIRIYAT KENGASHI A'ZOLARI

Ibragimov X.I. – pedagogika fanlari doktori, akademik
Shoumarov G'.B. – psixologiya fanlari doktori, akademik
Qirg'izboyev A.K. – Tarix fanlari doktori, professor
Jamoldinova O.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Sharipov Sh.S. – pedagogika fanlari doktori, professor
Shermuhhammadov B.Sh. – pedagogika fanlari doktori, professor
Ma'murov B.B. – pedagogika fanlari doktori, professor
Madraximova F.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Kalonov M.B. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Nabiyev D.X. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Qo'ldoshev Q. M. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Ikramxanova F.I. – filologiya fanlari doktori, professor
Ismagilova F.S. – psixologiya fanlari doktori, professor (Rossiya)
Stoyuxina N.Yu. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Rossiya)
Magauova A.S. – pedagogika fanlari doktori, professor (Qozog'iston)
Rejep O'zyurek – psixologiya fanlari doktori, professor (Turkiya)
Wookyu Cha – Koreya milliy ta'lim universiteti rektori (Koreya)
Polonnikov A.A. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Belarus)
Mizayeva F. O. – Pedagogika fanlari doktori, dotsent
Baybayeva M.X. – pedagogika fanlari doktori, professor
Muxsiyeva A.T. – pedagogika fanlari doktori, professor
Aliyev B. – falsafa fanlari doktori, professor
Abdullayeva N. Sh. – Pedagogika fanlari doktori (DSc), professor
Doniyorov S. M. – “Yangi O'zbekiston” va “Pravda Vostoka” gazetalari tahririyati DM bosh muharriri, O'zbekiston Respublikasida xizmat ko'rsatgan jurnalist, filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
G'afurov D. O. – falsafa fanlari doktori (Phd)
Shomurodov R.T. – iqtisodiyot fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Mirzayeva F. O. – pedagogika fanlari doktori (DSc), dotsent
Jalilova S.X. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Bafayev M.M. – psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Usmonova D.I. – Samarqand iqtisodiyot va servis institute dotsenti
Saifnazarov I. – falsafa fanlari doktori, professor
Nematov Sh.E. – pedagogika fanlari nomzodi (PhD)
Tillashayxova X.A. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Yuldasheva F.I. – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Yuldasheva D.B. – filologiya fanlari bo'yicha falsafa (PhD) doktori, dotsent
Tangriyev A. T. – Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti kafedra professori
Ashurov R. R. – psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Panjiyev M. A. – Qashqadaryo viloyati Maktabgacha va maktab ta'limi boshqarmasi boshlig'ining birinchi o'rinbosari
Xudayberganov N. A. – Xorazm Ma'mun akademiyasi Tabiiy fanlar bo'limining katta ilmiy xodimi, biologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Vaxobov Anvar Abdusattor o'g'li – Pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori, dotsent

Muassis: “Tadbirkor va ishbilarmon” MChJ

Hamkorlarimiz: O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi, O'zbekiston milliy pedagogika universiteti

EDITOR-IN-CHIEF:

Karimova E'zoza Gapirzhanovna – Minister of Perschool and School Education of the Republic of Uzbekistan

DEPUTY EDITOR-IN-CHIEF:

Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

EDITORIAL BOARD MEMBERS:

Ibragimov X.I. – Doctor of Pedagogical Sciences, Academician

Shoumarov G. B. – Doctor of Psychological Sciences, Academician

Qirg'izboyev A. K. – Doctor of Historical Sciences, Professor

Jamoldinova O.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Sharipov Sh.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Shermuhhammadov B.Sh. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Ma'murov B.B. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Madraximova F.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Kalonov M.B. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Nabiyev D.X. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Koldoshev K. M. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Ikramxanova F.I. – Doctor of Philological Sciences, Professor

Ismagilova F.S. – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Russia)

Stoyuxina N.Yu. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Russia)

Magauova A.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor (Kazakhstan)

Rejep O'zyurek – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Turkey)

Wookyu Cha – President of the National University of Education, Korea (South Korea)

Polonnikov A.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Belarus)

Mizayeva F. O. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Baybayeva M.X. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Muxsiyeva A.T. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Aliyev B. – Doctor of philosophy, professor

Abdullayeva N. Sh. – Doctor of Pedagogical Sciences (DSc), Professor

Doniyorov S. M. – Editor-in-Chief of the DM Editorial Office of the newspapers “Yangi O'zbekiston” and “Pravda Vostoka”, Honored Journalist of the Republic of Uzbekistan, Doctor of Philosophy (PhD) in Philology, Associate Professor

Gafurov D. O. – Doctor of Philosophy (PhD)

Shomurodov R.T. – Candidate of Economic Sciences (PhD), Associate Professor

Mirzayeva F. O. – Doctor of Pedagogical Sciences (DSc), Associate Professor

Jalilova S.X. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Bafayev M.M. – Doctor of Philosophy in Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Usmonova D.I. – Associate Professor, Samarkand Institute of Economics and Service

Saifnazarov I. – Doctor of philosophy, professor

Nematov Sh.E. – Candidate of Pedagogical Sciences (PhD)

Tillashayxova X.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Yuldasheva F.I. – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences (PhD), Associate Professor

Yuldasheva D.B. – Doctor of Philosophy (PhD) in Philological Sciences, Associate Professor

Tangriyev A.T. – is a professor of Tashkent State University of Economics

Ashurov R. R. – Doctor of Philosophy (PhD) in Psychology, Associate Professor

Panjiyev M. A. – First Deputy Head of the Department of Preschool and School Education of the Kashkadarya Region

Khudaiberganov N. A. – Senior Researcher of the Department of Natural Sciences of the Khorezm Mamun

Academy, Doctor of Philosophy (PhD) in Biological Sciences

Vakhobov Anvar Abdusattor oglu – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences, Associate Professor

“Maktabgacha va maktab ta'limi” jurnali O'zbekiston Respublikasi Oliy attestatsiya komissiyasining quyidagi qarorlariga asosan pedagogika va psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) hamda fan doktori (DSc) ilmiy darajasiga talabgorlarning dissertatsiyalaridagi asosiy ilmiy natijalarni chop etish uchun milliy ilmiy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan:

Pedagogika fanlari bo'yicha: OAK Kengashi tavsiyasi (26.08.2024-y., №11-05-4381/01) asosida:

- Ekspert kengashi (29.10.2024-y., №10)
- Rayosat qarori (31.10.2024-y., №363/5)

Psixologiya fanlari bo'yicha: Toshkent davlat pedagogika universiteti murojaatiga asosan OAK tavsiyasi (24.04.2025-y., №11-05-2566/01):

- Ekspert kengashi (25.05.2025-y., №10)
- Rayosat qarori (08.05.2025-y., №370/5)

“Maktabgacha va maktab ta'limi”
jurnali

26.09.2023-yildan

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti
Administratsiyasi huzuridagi Axborot
va ommaviy kommunikatsiyalar
agentligi tomonidan **№C-5669363**
reyestr raqami tartibi bo'yicha
ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: **№136361**

MUNDARIJA

Bo'lajak chet tili o'qituvchilarining innovatsion pedagogik kompetentligini rivojlantirish mexanizmi	10
<i>Mirzaraxonova Maftuna Ibroximjon qizi</i>	
Elementlarini integratsiya qilish: nazariy va amaliy yondashuv	13
<i>Ne'matov Karimjon Shavkat o'g'li</i>	
O'qish savodxonligi darslarida kitobxonlik kompetensiyasini rivojlantirishning innovatsion yondashuvlari ...	19
<i>Mahmudova Shoira Shavkat qizi</i>	
O'zbek milliy musiqasi asosida talablarda estetik did va ijro madaniyatini rivojlantirish metodikasi.....	25
<i>Gadoyeva Muborak Jumaqulovna</i>	
O'quvchilarning yozuv kompetensiyasini baholash mezonlarini takomillashtirish masalalari.....	30
<i>Abdurashidova Xafiza Abdurashidovna</i>	
Xurshid Do'st Muhammad qissalarida rivoyatchi strategiyasi.....	34
<i>Uzoqova Nargiza Yuldosh qizi</i>	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarida tanqidiy fikrlashni shakllantirishda innovatsion texnologiyalarining ahamiyati	37
<i>Eshpulatov Shakir Nabiyevich, Ahrorova Ozoda Amriddinovna</i>	
"Xonada o'simliklarni o'stirish" intellekt xaritasi (Mind Map) yordamida o'quvchilarda ekologik tarbiya va ijodiy fikrlash ko'nikmalarini rivojlantirish	41
<i>G'aniyev Abduqahhor Gadoyevich</i>	
Bo'lajak o'qituvchilarning kasbiy kompetentligini rivojlantirishda amaliy mashg'ulotlarning tashkiliy-pedagogik jihatlari.....	46
<i>Joldasov Ixtiyor Suyundikovich</i>	
Boshlang'ich sinflarda iqtisodiy tarbiyani shakllantirishning zamonaviy pedagogik texnologiyalari	50
<i>N. Asadov</i>	
Bo'lajak pedagoglarni tayyorlashda kreativ kompetentlik va kasbiy muvaffaqiyat o'rtasidagi bog'liqlik mezonlari.....	53
<i>G. Xamidova</i>	
Gamifikatsiya elementlarining bakalavr talabalarini raqamli resurs yaratishga motivatsiyasiga ta'siri	56
<i>Maxkamova Dilshodaxon Xabibjon qizi</i>	
The Influence of Family Parenting Style on the Formation of Primary School Students' Personality	59
<i>Berdiyeva Mohloroyim Mirzohid qizi</i>	
Noto'liq oilalardagi onalarning tarbiyaviy uslublari va farzandlarining ijtimoiy-psixologik moslashuvi (O'zbekiston namunasida).....	64
<i>Ismoiljonov Ravshan Baxtiyor o'g'li</i>	
Raqamli pedagogika sharoitida interfaol ta'lim metodlari asosida bo'lajak o'qituvchilarning kasbiy kompetentligini shakllantirish.....	69
<i>Jumaniyozova Donoxon Olimboyevna, Bekmuratova Muhayyo Uralbayevna</i>	
Matematika ta'limida axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanishning metodik asoslari.....	73
<i>Mirzayeva Shahlo, Qodirova Muattar Ithom qizi, Rovshanova Yulduz Shovkat qizi</i>	
O'qishga motivatsiya tushunchasi uning nazariy-psixologik tahlili.....	77
<i>Azimova Rushana Zokirjon qizi</i>	
Oliy ta'lim talabalarida akademik prokrastinatsiyaning prediktorlari: akademik motivatsiya, umid va shaxs xususiyatlari	81
<i>Shodiboyev Shohruh Shuhrat o'g'li</i>	
Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida rivojlantiruvchi markazlar integratsiyasini ta'minlash metodikasi.....	86
<i>Qahhorova Sevara Alimardonovna</i>	
O'quvchi-yoshlarni virtual olam ta'siridan himoya qilishning nazariy asoslari.....	90
<i>Isayeva Gulii Parpiyevna, Ravshanov Umidjon Abdiqodir o'g'li</i>	

Boshlang'ich sinf o'quvchilarida matematik tafakkurni oshirishda mantiqiy masalalarning o'rni	93
<i>Xilvatova Go'zal Sultonovna</i>	
Pedagogika tarixini o'qitishda talabalarda tarixiy tafakkurni rivojlantirish	97
<i>Jurayev Bobomurod Tojiyevich</i>	
Bolalarda ona tilida tinglash hissini rivojlantirish usullari	101
<i>Nurmatova Muxlisa Akmal qizi</i>	
Raqamli texnologiyalar yordamida ingliz tilini o'qitish samaradorligini oshirish (Kahoot, Quizlet va Moodle platformalari misolida)	106
<i>Yusupova Shahnoza Abduxafizovna</i>	
Sport maktablarida 16–18 yoshli nayza uloqtiruvchi sportchi-qizlarda portlovchi kuchni rivojlantirish	111
<i>Tursunova Surayyo Botir qizi</i>	
Umumiy o'rta ta'lim muassasalarida pedagog kadrlarning uzluksiz kasbiy rivojlanishini ta'minlashda "Kasbiy rivojlanish kuni" va "Kasbiy rivojlanish soati" tadbirlari: amaliyot tahlili	115
<i>Gaffarov Azizjon Muhammadsaidovich</i>	
Maktabgacha ta'lim tashkiloti direktorlarining faoliyatini samarali tashkil etishning nazariy jihatlarini (Learning outcomes) asosida	124
<i>Rabbimova Shaxnoza Soyib qizi</i>	
Bo'lg'usi o'qituvchilarda axloqiy madaniyat fazilatlarini qaror toptirishning pedagogik mexanizmlari	128
<i>G'aniyeva Sayyora Saidmurod qizi</i>	
Yengil atletikachilarning musobaqa jarayonida tibbiy-pedagogik monitoringini takomillashtirish	132
<i>Mamadaliyev Abror Akbarjonovich</i>	
Sun'iy intellekt yordamida rus tilini o'qitish va uning samaradorligi	137
<i>Yagafarova Nazilya Rafailovna, Nazarov Sardor, Onorboyev Kamronbek</i>	
O'quvchilarda ilmiy dalillarni tahlil qilish va xulosa chiqarish kompetensiyasini rivojlantirish metodikasi	142
<i>Baymurotova Mukaddas Xamdorovna</i>	
Ilmiy muxokamalarda pragmatik kompetentlikning roli	150
<i>Eshbo'riyeva Aziza Muhiddinovna</i>	
Talabalarda kognitiv-pragmatik kompetensiyalarni rivojlantirish metodikasini takomillashtirishning mazmuni	155
<i>To'rabekova Aziza Mirzabek qizi</i>	
Maktabgacha yoshdagi bolalarda motivatsiyani shakllantirishda interaktiv metodlarning o'rni	159
<i>Qamchibekova Roziyaxon Xasanboy qizi</i>	
Проблема разграничения понятий "концепт" и "понятие" в современной лингвистике: лингвосомиотический и когнитивно-дискурсивный анализ	164
<i>Якунина Ангелина Алишеровна</i>	
Sun'iy intellekt texnologiyalari asosida amaliy bezak san'ati naqsh elementlarini raqamli qayta ishlash va arxivlashtirish	169
<i>Jabbarov Rustam Ravshanovich</i>	
Bo'lajak ingliz tili o'qituvchilarining yozuv kompetensiyasini rivojlantirishda Design Thinking texnologiyasining metodik imkoniyatlari	176
<i>Amanbayeva Oydin Urazali qizi</i>	
Tez qalamchizgi mashqlarida psixologik-pedagogik yondashuvlarning ahamiyati	181
<i>Suyunov Navro'z Alisher o'g'li</i>	
Innovatsion yondashuv orqali bo'lajak tasviriy san'at o'qituvchilarining metodik tayyorgarligini rivojlantirish konsepsiyasi	186
<i>Xalilov Lenar Shevketovich</i>	
Tarbiya fani asosida o'quvchilarda huquqiy kompetentlikni rivojlantirish imkoniyatlari	190
<i>Jumanova Xafiza Xoliqulovna</i>	
Samarqand arxitektura-qurilish instituti va shahar infratuzilmasi rivojlanishi o'rtasidagi bog'liqlik (1950–1990-yillar)	195
<i>Abulqosimova Dildora Asrorovna, O'ralov Sodiqjon</i>	
Rivojlanishida nuqsoni bor bolalar ta'limida ikkilamchi cheklovlarni kamaytiruvchi ta'lim texnologiyalari	199
<i>Qo'ziyeva Shahnoza Muhammadsoli qizi</i>	

MUNDARIJA SOÐERJANIE CONTENTS	O'quvchilarda milliy g'oya va mafkurani rivojlantirishda mumtoz musiqaning o'rni va ahamiyati 202 Baymanova Feruza Abralovna	202
	Ommaviy jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlarini tashkil etishning pedagogik asoslari 207 Xayitova Ulfatoy Tursunovna	207
	Yuqori sinf o'quvchilarida ijtimoiy faollikni shakllantirishning pedagogik mexanizmlari 211 Turg'unboev Sirojiddin Faxriddinovich	211
	Muhandislik ta'limida Bernulli va Puasson taqsimotlarini texnologik jarayonlar misolida o'qitish metodikasi... 216 Qo'ziboyeva Nozima Yoqubjon qizi, Maxmanazarov Sardor Toirjon o'g'li, Saydullayev Asadbek Xayrullo o'g'li	216
	Психолого-педагогические основы обучения теме “производная” в курсе алгебры и начал анализа президентской школы 225 Шахноза Холмуродова Зоир кизи	225
	O'qish savodxonligi darslarida Bloom taksonomiyasi va 4K kompetensiyalarining integrativ modeli 234 Farsaxonova Mastura Jalol qizi	234
	Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida ta'lim sifatini baholash mezonlari va monitoring tizimini takomillashtirish: indikatorlar asosidagi boshqaruv modeli 241 Jo'rayeva Dilrabo Kamoliddin qizi	241
	Maxsus mashqlar yordamida start tezligini oshirish metodikasi 244 Sitara Elova Axmatqulovna, Panjiyeva Gulzoda Eshdaviyat qizi	244
	Amudaryo foreli (Salmo trutta oxianus) O'zbekiston hududida tarqalishi va ekologiya ta'siri..... 248 Xaqberdiyeva Shoira Tursunaliyevna, Xolmo'minova Sevinch Sirojiddinova, Qurbonazarova Marjona Zokirovna	248
	Suv va quruqlik muhitiga moslashgan amfibiyalarda adaptatsiya xususiyati 251 Xaqberdiyeva Shoira Tursunaliyevna, Axmatmatova Feruza Shamsiddin qizi, Qo'ldoshova Ruxshona Navro'z qizi	251
	O'zbekistonda tarqalgan kaptarsimonlar xilma-xilligi, ularni tarqalishi, biologik xususiyatlari va amaliy ahamiyati 255 Xaqberdiyeva Shoira Tursunaliyevna, Xolmo'minova Jasmina Baxtiyor qizi, Saidova Dilnoza Rustamovna	255
	Surxondaryo viloyatidagi qo'lqanotlilar turlarining morfologik tasnifi va hududiy farqlari 259 Xaqberdiyeva Shoira Tursunaliyevna, Yarashova Sarvara Islomovna, Bahromova Shahzoda Abduqodirovna	259
	Игровые технологии как средство активизации коммуникативной деятельности учащихся на занятиях по русскому языку 267 Халикова Гульбахор Исановна	267
	Yoshlarni pedagogik kasbga yo'naltirish ishlarini o'rganishning konseptual va metodologik asoslari 270 Matkarimova Muxabbat Abuovna	270
	O'qish savodxonligini baholovchi topshiriqlar turlari 277 Rasulova Mushtariybonu	277
	Qoraqalpog'istonning shimoliy tumanlaridagi bolalarda tashqi nafas olish tizimi xususiyatlari 281 Orazbaeva Navbaxor Mratbaevna	281
	“Kompyuter tarmoqlari” fanini o'qitishda dasturiy-didaktik vositalardan foydalanish 285 Muqimov Shahzodbek Ixtiyor o'g'li	285
	Yangi O'zbekiston: yangilanish va taraqqiyot omillari (Qashqadaryo viloyati misolida)..... 288 Shomirzayev Maxmatmurod Xuramovich, Safarova Sevara Saloxiddinovna	288
	Raqamli ta'lim strategiyalaridan foydalanib o'qish samaradorligini oshirish 294 Narzullayeva Gulzira Xayrullo qizi, Abdusottarova Farog'at Olimjon qizi	294
	Oliy ta'limda “Zoologiya” kursini innovatsion pedagogik texnologiyalar asosida o'qitish metodikasini takomillashtirish (“umurtqali hayvonlar” misolida)..... 299 Xonnazarova Mamlakat To'lqinovna	299
	Oliy ta'lim muassasalarida ommaviy sportni rivojlantirish strategiyalari 303 Xudoyberganov Javlonbek Soatboy o'g'li	303
	Accommodating a Teenage English Learner With Tourette-Related Stammering in Uzbekistan State Multilevel Test Preparation: A Single-Case Study 307 Yulduz Sultanova	307
	Yengil atletikada to'siqlar osha yugurish texnikasini takomillashtirish va o'rgatish uslubiyati 313 Chariyev Ulug'bek Abdujabbarovich, Radjabov Jaxongir Furkatovich	313

The Interaction of Language and Culture in Intercultural Conflict Communication	317
Gulnoza Khushnazarova	
O'smir shaxsida o'zini o'zi tushunish psixologik muammo sifatida.....	321
Mahmudov Abdurasul	
O'quvchilar nutqida milliy-madaniy leksik birliklarni qo'llashga o'rgatishda semantikashtirish	325
Tursunova Javhar Bakir qizi	
Kompetensiyaviy yondashuv asosida boshlang'ich ta'limda matematik madaniyatni shakllantirish: Qori Niyoziy merosi asosida.....	329
Axmedova Nargiza Toychibekovna	
A2 darajadagi o'quvchilarda kommunikativ ko'nikmalarni rivojlantirishda adaptiv yondashuvning roli	333
Nezametov Zuxra Axmadovna	
Bo'lajak o'qituvchilarda pedagogik kasbga ijodiy munosabatni tarbiyalashning nazariy asoslari.....	336
Axmatov Ibrohimjon Furqat o'g'li	
Voyaga yetmaganlar profilaktikasida maktab, oila va mahalla hamkorligining zamonaviy holati va diagnostikasi	340
Japparbergenova Indira Bayramovna	
Yuqori sinf o'quvchilarining ijtimoiy va intellektual kompetensiyalarini rivojlantirishni pedagogik tizimini takomillashtirish	344
Amankosova Dinara Gabitovna	
Innovatsion usullar vositasida maktabgacha yoshdagi duduqlanuvchi bolalar nutqini rivojlantirish.....	348
Mamatova Aziza Bo'riboevna	
Dzyudoning olimpiya o'yinlaridagi o'rni va ahamiyati	353
Jaxongir O'razbayev Temur o'g'li	
Umumta'lim maktab o'quvchilarida milliy va umuminsoniy qadriyatlarga integratsiyalashgan harbiy tarbiyaning ilmiy-nazariy asoslari.....	356
A'zamov Inom Salimjonovich	
The Role of Digital Platforms in Developing Students' Independent Learning Competency.....	360
Jo'rayeva Zamira Ishmuminovna, Uraqova Shaxlo Turdiyevna	
Shaxsiy ta'lim trayektoriyasi tushunchasining pedagogik-psixologik mohiyati	365
Toshpo'latov Olim Panjiyevich	
"Ilk qadam" davlat o'quv dasturi asosida maktabgacha ta'lim tashkilotlarida faoliyat markazlarining ta'lim jarayonlarini tashkil etish	370
Bektemirova Asilabonu Akmal qizi	
Kreativ ta'lim texnologiyalari asosida talabalarda innovatsion kompetensiyalarni shakllantirish metodikasini takomillashtirish	374
Sariboyev Nurali Abdunazarovich	
Bolalarning tanqidiy fikrlashini rivojlantirishga ta'sir etuvchi omillar va yosh xususiyatlari	378
Erkinboyev Muhammadqodir Nodirbek o'g'li	
Tasviriy san'at darslarida eshitishda nuqsoni bo'lgan o'quvchilarning badiiy-ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirish.....	383
Xushvaqtov Abror Doniyor o'g'li	
Raqamli ta'lim muhitida zamonaviy o'qitish metodlari va interaktiv texnologiyalardan foydalanishning pedagogik imkoniyatlari	387
Murodova Dilafro'z Matmurod qizi, Sattarova Bibijon Muzaffar qizi, Bekmurodova Muhayyo Uralbayevna	
Kredit-modul tizimida o'quv-me'yoriy hujjatlarni takomillashtirish borasidagi milliy va xorijiy tajribalar	391
Aralova Maxsuma Abdurahmonovna	
Yuqori sinf o'quvchilariga chet til o'qitish va o'rgatishda motivatsiyaning o'rni xususida.....	396
Atadjanova Shaxnoz Abbasovna, Ismoilova Feruza Salimjon qizi	
Maktabgacha yoshdagi bolalar nutqini rivojlantirishda innovatsion metodlar	400
Axmedova Fayziniso Otabek qizi	
Bo'lajak pedagoglarning uzluksiz amaliy faoliyatida professional salohiyatini rivojlantirish yo'llari	403
Habibullayeva Muxlisaxon Yorqinjon qizi	

Innovatsion yondashuv asosida bo'lajak texnologiya o'qituvchilarining PR kompetensiyasini rivojlantirish metodikasi.....	406
J. B. Jumabayev	
Raqamli pedagogika sharoitida interfaol ta'lim metodlari asosida bo'lajak o'qituvchilarning kasbiy kompetentligini shakllantirish.....	412
Jumaniyozova Donoxon Olimboyevna, Bekmuratova Muhayyo Uralbayevna	
Biologiya ta'lim jarayonida ilg'or hamda zamonaviy pedagogik texnologiyalarni samarali qo'llash.....	416
Mo'minov Dilshod Yaxshiboy o'g'li	
Oliy ta'limda masofaviy ta'limning pedagogik-psixologik xususiyatlari	420
Mutalibova Muqaddasxon Abdunabi qizi	
Maktabgacha yoshdagi bolalarda raqamli platformalar orqali kiberxavfsizlik madaniyatini shakllantirish	423
Nazarmatova Dilshoda Umarali qizi, Saminjonova Sevaraxon Axmadjon qizi, Abdihakimova Muqaddas Fahridinova, Matsapayeva Nigora Satbay qizi	
Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining etnopedagogik kompetentligini shakllantirishda milliy hunarmandchilik va xalq amaliy san'atining didaktik imkoniyatlari	428
Pardayeva Gulchexra Safarovna	
Maktabgacha yoshdagi bolalarning bilish kompetensiyasini rivojlantirishning pedagogik asoslari	432
Qipchaqova Sevinchxon Farxodjon qizi	
Maktabgacha ta'lim boshqaruvida ERP tizimlarini integratsiyalashning proaktiv modeli.....	436
Raxmatillayev Oyatillo Zikrillayevich	
Maktabgacha ta'limda rivojlantiruvchi markazlarni tashkil etish va loyihalashtirish.....	439
Sadikova Shoista Akbarovna, Yangiboyeva Salomat Samandarovna, Yangiboyeva Sevinch Samandarovna	
Milliy hunarmandchilik buyumlarini yasash orqali o'quvchilarning ijodkorligini rivojlantirish	442
Xayitov Jonibek Xolboboyevich, Nabijonova Nilufar Nabijon qizi	
Futbol o'yinida to'pga kalla bilan zarba berish.....	446
Xolmaxmatov Boburjon Musurmon o'g'li	
Сравнительно-типологический анализ юмора и гуманизма в творчестве Гафура Гуляма и Марка Твена.....	451
Абдумунинова Махлиё	
Особенности фонетико-фонематической речи (качественные и количественные) у младших школьников с речевыми расстройствами.....	453
Заирова Н. Б.	

YOSHLARNI PEDAGOGIK KASBGA YO'NALTIRISH ISHLARINI O'RGANISHNING KONSEPTUAL VA METODOLOGIK ASOSLARI

Matkarimova Muxabbat Abuovna

Nukus davlat pedagogika instituti

“Umumiy psixologiya” kafedrasi o'qituvchisi (PhD)

ORCID: <https://orcid.org/0009-0003-7963-358X>

Annotatsiya: Mazkur maqolada yoshlarni pedagogik kasbga yo'naltirish muammosining konseptual va metodologik asoslari zamonaviy psixologik-pedagogik yondashuvlar asosida kompleks tahlil qilingan. Tadqiqotda kasbiy yo'nalغانlik, kasbiy identifikatsiya, kasbiy motivatsiya, kasbiy ustanovkalar hamda pedagogik rollarning shakllanish mexanizmlari ilmiy jihatdan asoslab berilgan. Shuningdek, V.S. Muxinaning “O'zini o'zi anglash konsepsiyasi”, G.H. Mead va R.K. Mertonning “Shaxsning rollar nazariyasi”, L.S. Vigotskiy, A.R. Luriya va A.N. Leontevlarning “Madaniy-tarixiy yondashuvi” hamda zamonaviy kasbiy rivojlanish nazariyalari asosida pedagogik kasbga yo'naltirishning psixologik determinantlari yoritilgan. Tadqiqot natijalari pedagogik kasbga qiziqishni shakllantirish, pedagogik kompetentlikni rivojlantirish hamda yoshlarning professional shakllanish jarayonini samarali tashkil etishda muhim ahamiyat kasb etadi.

Kalit so'zlar: kasbiy yo'naltirish, pedagog kasbi, kasbiy identifikatsiya, kasbiy motivatsiya, kasbiy ustanovka, kasbiy rollar, pedagogik kompetentlik, o'zini o'zi anglash, madaniy-tarixiy yondashuv, etnopsixologik omillar, pedagogik qadriyatlar, ijtimoiy-psixologik tasavvurlar, professionalizm, kasbiy shakllanish.

Abstract: This article comprehensively analyzes the conceptual and methodological foundations of guiding young people toward the teaching profession based on modern psychological and pedagogical approaches. The study scientifically substantiates the mechanisms of professional orientation, professional identification, professional motivation, professional attitudes, and the formation of pedagogical roles. In addition, the psychological determinants of orientation toward the teaching profession are revealed on the basis of V.S. Mukhina's “Self-Awareness Concept,” G.H. Mead and R.K. Merton's “Role Theory of Personality,” the “Cultural-Historical Approach” of L.S. Vygotsky, A.R. Luria, and A.N. Leontiev, as well as modern theories of professional development. The findings of the study are significant for fostering interest in the teaching profession, developing pedagogical competence, and effectively organizing the process of professional formation among youth.

Key words: professional orientation, teaching profession, professional identification, professional motivation, professional attitude, professional roles, pedagogical competence, self-awareness, cultural-historical approach, ethnopsychological factors, pedagogical values, socio-psychological representations, professionalism, professional formation.

Аннотация: В данной статье комплексно анализируются концептуальные и методологические основы проблемы профессиональной ориентации молодежи на педагогическую профессию с позиций современных психолого-педагогических подходов. В исследовании научно обоснованы механизмы формирования профессиональной направленности, профессиональной идентификации, профессиональной мотивации, профессиональных установок и педагогических ролей. Кроме того, раскрываются психологические детерминанты профессиональной ориентации на педагогическую деятельность на основе “Концепции самосознания” В.С. Мухиной, “Теории социальных ролей личности” Дж. Г. Мида и Р.К. Мертон, “Культурно-исторического подхода” Л.С. Выготского, А.Р. Лурии и А.Н. Леонтьева, а также современных теорий профессионального развития. Результаты исследования имеют важное значение для формирования интереса к педагогической профессии, развития педагогической компетентности и эффективной организации процесса профессионального становления молодежи.

Ключевые слова: профессиональная ориентация, педагогическая профессия, профессиональная идентификация, профессиональная мотивация, профессиональная установка, профессиональные роли, педагогическая компетентность, самосознание, культурно-исторический подход, этнопсихологические факторы, педагогические ценности, социально-психологические представления, профессионализм, профессиональное становление.

KIRISH

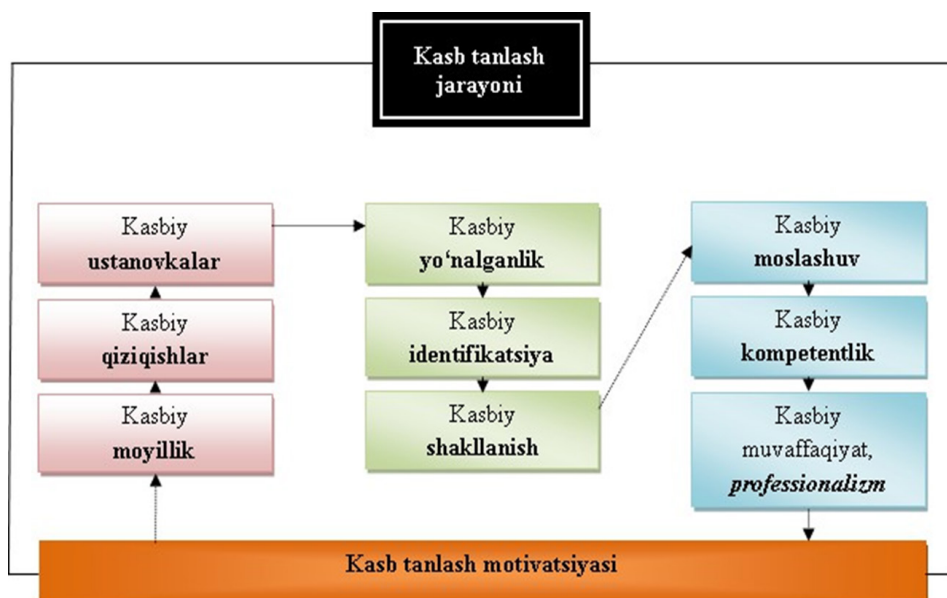
XXI asrda ta'lim tizimining globallashuvi, inson kapitaliga bo'lgan ehtiyojning ortishi hamda pedagog kasbining strategik ahamiyat kasb etishi yoshlarni pedagogik faoliyatga yo'naltirish masalasini dolzarb ilmiy muammolardan biriga aylantirdi. Zamonaviy jamiyat taraqqiyoti sharoitida ta'lim sifati, avvalo, pedagog shax-

sining kasbiy kompetentligi, ijtimoiy mas'uliyati va kasbiy identifikatsiyasiga bog'liq bo'lib qolmoqda. Shu bois pedagogik kasbga yo'naltirish jarayonining psixologik va metodologik asoslarini chuqur o'rganish muhim ilmiy-amaliy ahamiyatga ega.

Kasb tanlash jarayonining o'ziga xos xususiyatlarini o'rganish muayyan izchillikda bo'lsa-da, bu sohadagi qizg'in izlanishlar inson resurslarini boshqarish, ya'ni HR-menejment boshlanishi davriga to'g'ri keladi. Kasb tanlash sohasidagi mavjud tadqiqotlar, shu davrgacha quyidagi asosiy 9 yo'nalishda rivojlanib kelmoqda:

- kasbiy moyillik;
- kasbiy qiziqishlar;
- kasbiy ustanovkalar;
- kasbiy yo'nalganlik;
- kasbiy identifikatsiya;
- kasbiy shakllanish;
- kasbiy moslashuv;
- kasbiy kompetentlik;
- kasbiy muvaffaqiyat va (yoki) professionalism.

1-rasm: Kasb tanlash sohasidagi mavjud tadqiqotlar klasterlanishi

Tadqiqotimizning empirik qismini tashkillashtirishda va pedagogik kasbga yo'naltirish bo'yicha izlanishlarda, iloji boricha, ikki qutb bo'yicha klassifikatsiya qilishdan qochishga, imkon qadar "kasb tanlash motivatsiyasi" va "kasb tanlash jarayoni" qutblarining o'rta mezonlarini qayd etishga intildik. Ma'lumki, kasb masalasini tushunishdagi "kasb tanlash motivatsiyasi" va "kasb tanlash jarayoni" qutblaridan chetlanish va oraliq - "kasbiy yo'naltirish", ya'ni ikkala vaziyatga ham taalluqli holatlarga asoslanish, "motivatsiya" va "jarayon" tabiatini tushunishdagi tub burilishlardan biri edi. Bu borada, shaxsning kasbiy yo'nalganlik (shu jumladan, kasbiy yo'naltirish) darajasini tushuntiruvchi ilmiy izlanishlar alohida ahamiyatga ega.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Mazkur tadqiqotimizning markaziy masalasidan biri bo'lmish kasbiy identifikatsiya jarayoni, ushbu jamiyatdagi mavjud pedagogik kasbga doir an'anaviy va zamonaviy qadriyatlarni o'zlashtirish natijasi sifatida talqin etiladi. Kasbiy identifikatsiya bilim, ehtiyoj, motivatsiya va faollik shakllanish dinamikasida shaxsning o'zini o'zi kelajakdagi faoliyat subyekti sifatida kasbiy o'zini o'zi anglash darajasi bilan belgilanadigan xususiyati sifatida talqin etilar ekan, ushbu moyillik, qiziqish va ustanovkalarining shakllanishi, o'z navbatida kasbiy yo'nalganlikni keltirib chiqarib, bizningcha, bu holat V.S.Muxina tomonidan taklif etilgan "O'zini o'zi anglash konsepsiyasi" [1; 1160 b] nuqtai nazaridan o'rganilishi mumkin.

Demak, ijtimoiy ahamiyatli qadriyatlar (shu jumladan, pedagogik kasbga yo'naltirishga oid qarashlar ham) inson ontogenezi davomida jamiyatdagi mavjud normativlar, ustanovkalar orqali o'zlashtirib boriladi hamda o'zini o'zi anglash jarayoni orqali amalga oshadi. Shu munosabat bilan, V.S.Muxina fikricha, "... shaxs shakllanishidagi kasbiy jihatlarni anglash o'zini o'zi anglashning asosiy tamoyillaridan birini tashkil etadi. Aynan shunday yondashuvdan kelib chiqqan holda, tadqiqotimizda shaxsning o'z xususiyatlarini kasbiy-shaxsiy differentsiyalash imkonini beruvchi metodlardan foydalandik. O'z kasbiy- shaxsiy xususiyatlarini differentsiyalash o'zini o'zi kasbiy anglash demakdir" [2; 1162 b].

Tadqiqotimizning metodologik asosini tashkil etuvchi holatlardan yana biri - shaxs kasbiy identifikatsiyasi tabiatini tahlil etishga yordam beradigan "kasbiy rolli yondashuv" va (yoki) G.H.Mead [3; 290 b] va R.K.Merton [4; 873 b] tomonidan taklif etilgan "Shaxsning rollar nazariyasi"dir.

"Shaxsning rollar nazariyasi"da shaxs ijtimoiy funktsiyalari va subyekt tomonidan o'zlashtirilgan va qabul qilingan va (yoki) bajarishga majbur bo'lgan xatti-harakatlar modellari - sotsium tomonidan belgilanadigan rollar orqali tavsiflanadi hamda shaxsning jamiyatdagi yoki ijtimoiy guruhdagi mavqeni belgilab berishi bosh g'oya sifatida talqin etiladi.

Fanda faoliyatning (shu jumladan pedagogik) o'ziga tegishli qismini (lavozim majburiyatlarini) bajarishda pedagog ega bo'lishi lozim bo'lgan ko'nikma va malakalar to'plamiga kasbiy rol, deb ataladi. Inson qaysi rollar uning qiziqishlari va temperamentiga yaqinroq ekanligini qanchalik yaxshi tushunsa, ishlash shunchalik qulay bo'ladi, bu butun jamoaning samaradorligiga ijobiy ta'sir ko'rstadi. Ushbu yondashuvga binoan, shaxs kasbiy kamolotga erishishi davomida "mutaxassis/professional" va "pedagog/ustoz"ga xos rollarni o'zlashtirib boradi va bu rollarning mohiyatini anglaydi. Tadqiqotni tashkil etishda va natijalarni izohlashda kasbiy rollar yondashuviga murojaat etish, nazarimizda, kasbiy identifikatsiya jarayoniga ta'sir ko'rsatuvchi etnopsixologik omillarni tushunishga va kasbiy ustanovkalarining shakllanish dinamikasini yanada chuqurroq tahlil etishga imkon beradi.

Darhaqiqat, o'zbek (shu jumladan, qoraqalpoq) milliy muhitidagi ko'pchilik shaxslararo munosabatlar o'zining aniq tavsifiga ega. Masalan, qanday vaziyatda qaysi iboralarni qo'llash, kattalar va kichiklar o'rtasidagi munosabatlarda ma'lum me'yorlarga rioya etish, pedagog va (yoki) ustoz toifasidagi kasb vakillariga xos bo'lgan xulq shakllari doirasida harakat qilish va shu kabi yana bir qator holatlar, shular jumlasidandir. Munosabatlardagi aynan shunday an'anaviylik va milliy stereotiplarga murojaat etish, pedagogik kasbga xos psixologik hodisalarni talqin etishda rollar nazariyasi asosida fikr yuritishni talab qiladi. Bundan tashqari, rollar differentsiyasi doirasida mulohaza yuritish va ularni tegishli ravishda farqlash, shaxsning o'z kasbiy mansubligini anglashni bildiradi. Bu holat esa, yuqorida ta'kidlab o'tilgan kasbiy identifikatsiya o'zini o'zi anglashning tarkibiy qismlaridan biri ekanligi haqidagi ta'rifga mos keladi.

Dissertatsion tadqiqotimizning yana bir metodologik asosi - bu ijtimoiy hodisalarni talqin etishga xizmat qiladigan L.S.Vigotskiy [5; 32b], A.R.Luriya [6; 184 b] va A.N.Leontevlar [7; 429 b] tomonidan taklif etilgan "Madaniy-tarixiy yondashuv" konsepsiyasi sanalib, unga ko'ra, insonga xos barcha xislatlar jamiyatdagi u yoki bu munosabat va hodisalarning individ tomonidan faol tarzda o'zlashtirilishi, deb e'tirof etiladi. Lekin, individ insoniyat tomonidan yaratilgan tajribani, madaniyat yutuqlarini shunchaki qabul qilmay, balki o'z zahirasi va hatto tug'ma xususiyatlari bilan chamalagan holda o'zlashtiradi. Bunday o'zlashtirish insondan ko'r-ko'rona taqlid emas, balki ichki faollikni talab etadi. Jamiyatdagi xulq namunalari va shaxs ichki imkoniyatlarining o'zaro mutanosibligi hamda buning asosidagi uyg'unlashuv jarayoni, differentsiyaga asoslangan turli kasbiy rollarni kasbiy shakllangan pedagogik faoliyat vakilida mujassamlashishga imkon yaratadi.

O'quvchi(yosh)larning ta'lim muhiti sharoitida kasbiy identifikatsiyalashuvi hodisasi tabiatini tushuntirishda quyidagi ikki holatga asoslanamiz:

- 1) ta'limiy munosabatlarga kirish orqali subyekt kasbiy yo'nalganligiga xos rollar, ustanovkalar va me'yorlarni o'zlashtirib boradi;
- 2) ushbu ustanovka va o'zlashtirilayotgan rollar asosida kamolga yetayotgan o'quvchi(yosh)da jamiyatdagi pedagogik kasbiy faoliyatga xos qadriyatlar shakllanadi.

Shu jihatdan ham tadqiqot natijalarini tahlillashda aynan shunday yondashuvga asoslanishga harakat qildik.

Ma'lumki, katta guruhlarga oid ilmiy xulosalarni ishlab chiqish tadqiqotchidan matematik statistika uslublaridan foydalanishi zaruratini ham qo'yadi. Shu munosabat bilan, pedagogik kasbga yo'naltirish mavzusini tadqiq qilishda statistik ma'lumotlarga murojaat etish, natijalar tahlilida matematik qayta ishlash metodlaridan o'rinli foydalanish juda muhim ahamiyatga ega sanaladi. Aynan shunday yondashuv asosida katta jamoalarga (ya'ni pedagoglarga) xos jihatlarni, alohida kichik guruh vakillari (pedagogik kasbni tanlashni rejalashtirgan o'quvchilar) misoliga tatbiq etish imkoniyati tug'iladi.

Psixologiya fanida statistik ma'lumotlarni qo'llash, kasbga yo'naltirishlar o'rtasidagi farqlarga oid ma'lumotlarni talqin etishda quyidagi ko'rsatkichlarga e'tibor berish taklif qilinadi:

1. Pedagogik kasbga moyilligi va qiziqishi bor o'quvchi(yosh)lar o'rtasidagi u yoki bu respondentda kasbiy sifatlardan birining ustunligi kamida 10 foizni tashkil etsa, kasbiy ustanovka borasidagi farqni inobatga olish mumkin;
2. Biror respondentni pedagogik kasbiy sohaga yo'nalganligi baholar ekanmiz, u kamida 20 foiz natijani qo'lga kiritgandagina, kasbiy identifikatsiyalashishi kutilishiga e'tibor qaratilishi lozim (bu degani, tekshiriluvchilar va ekspertlarning har beshtadan biri bir xil fikrda ekanligidan dalolat beradi).

Miqdoriy farqlarga asoslanadigan ana shunday ko'rsatkichlar, o'z navbatida, validlik va haqqoniylik nuqtai nazardan tekshirilgan hamda qayta ishlangan metodlar orqali qo'lga kiritilgan natijalarga tegishli, deya qabul qilsa bo'ladi. Shu bois, tadqiqot ishimiz davomida imkon qadar sinalgan va amaliyotda qo'llanib kelinayotgan metodikalar yordamida tekshiriluvchilarga murojaat etdik.

Pedagogik kasbga yo'naltirish muammolariga oid tadqiqot natijalarini tahlil qilishda, bir tomondan, fiziologik omillarga asoslanish zarurati bo'lsa, ikkinchi tomondan, ijtimoiy-psixologik hodisalar talqini iloji boricha psixofiziologik ta'sirdan xolis bo'lishi shart.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Mazkur tadqiqotning metodologik asosini tizimli yondashuv, shaxsga yo'naltirilgan yondashuv, madaniy-tarixiy konsepsiya, faoliyat nazariyasi va kasbiy rollar nazariyasi tashkil etdi. Tadqiqot davomida quyidagi ilmiy metodlardan foydalanildi:

- nazariy va qiyosiy tahlil;
- psixologik kuzatish;
- anketa va intervyu;
- psixodiagnostik metodikalar;
- kontent-tahlil;
- matematik-statistik qayta ishlash metodlari.

Ishimiz mavzusiga doir tadqiqotlarni tashkil etishda iloji boricha eksperimental psixologiya va ijtimoiy fikrni tadqiq qilishda keng qo'llanilayotgan amal tavsiyalarga o'z e'tiborimizni qaratdik. Ijtimoiy psixologiya sohasida ilmiy izlanishlarni tashkil qilishga qaratilgan manbalarda qayd etilishicha, haddan ziyod katta hajmdagi tadqiqot metodikalari tekshiriluvchilarda sabrsizlik holatini yuzaga keltiradi va so'rovnomada oxiridagi javoblarga yuzaki javob berish orqali butun tadqiqot natijalari obyektivligiga salbiy ta'sir etadi. Shu bois, tadqiqot olib borish davomida respondentni kuzatish, uning reaksiyalariga e'tibor berish kutilajak ko'ngilsizliklar haqida xulosa chiqarishga asos bo'lishi mumkin.

Kasbga yo'naltirish mavzusini o'rganish uzoq vaqt mobaynida va bir qator fanlar kontekstida amalga oshuvchi tadqiqotlar sirasiga kiritilgan bo'lsa-da, muammoni tadqiq etishda turlicha usullardan foydalanish amaliyotini ko'rish mumkin. Shu munosabat bilan, bir tadqiqot davomida qo'llangan turli metodlar orqali olingan natijalarni kontent tahlil (sifatiy va miqdoriy jihatdan) etish, tarqoq ma'lumotlarni bir mazmun doirasida tartibga solish zarurati tug'iladi. Shu jihatdan ham, tadqiqot ishimiz davomida "Kontent tahlil" metodi olingan ma'lumotlarni qayta ishlash uslubi sifatida tanlandi.

Kasbiy yo'nalganlik o'spirinlik va yoshlik davrlarida senzitiv faol bo'lsa-da, kasbiy identifikatsiya, kasbiy rollar differentsiatsiyasi kontekstida shaxs xatti-harakati kasbiy shakllanganlik darajasini tushuntiruvchi jarayon sanaladi. Shu sababli, tadqiqotni tashkil etishda umumta'lim maktablarining 10-11-sinf o'quvchilari va oliy ta'lim muassasalari talabalaridan iborat turli yoshdagi respondentlarni qamrab olishga va ularning o'zini o'zi anglashi va kasbiy rollar (asosan pedagogik kasbi)ni klassifikatsiyalashi sohasidagi ijtimoiy-psixologik tasavvurlari o'rganildi. Bu borada o'quvchi(yosh)larning pedagogik kasbga oid ijtimoiy-psixologik tasavvurlari haqida alohida to'xtalib o'tmoqchimiz.

Jamiyat miqyosida amal qiluvchi pedagogik kasbga oid tavofutlanishlar shaxs ijtimoiylashuvi davomida orttirilgan bo'lib, asl mohiyati jihatidan uning tasavvurlari doirasidan o'rin oladi. Shu munosabat bilan ijtimoiy psixologik tasavvurlar, bu tasavvurlarda kasb tanlashga va (yoki) kasbiy yo'nalganlik doir farqlarning ko'lamini o'rganish alohida ahamiyatga ega. Aynan shuning uchun, tadqiqot davomida qo'llanilgan metodlarning aksariyat qismida respondentlarning kasbiy yo'nalganlik mavzusiga oid ijtimoiy-psixologik tasavvurlarini tadqiq etish alohida vazifa qilib qo'yildi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Tadqiqot natijalari yoshlarning pedagogik kasbga yo'nalganligida motivatsion, ijtimoiy va etnopsixologik omillar yetakchi rol o'ynashini ko'rsatdi. Tahlillar davomida pedagogik kasbga yuqori qiziqish bildirgan respondentlarda quyidagi sifatlar ustunligi aniqlandi:

- empatik munosabat;
- kommunikativ kompetentlik;
- ijtimoiy mas'uliyat;
- refleksivlik;
- altruistik motivatsiya;
- bolalarga nisbatan ijobiy emotsional munosabat.

Ishimining nazariy qismida bayon qilinganidek, kasbiy identifikatsiya o'quvchi(yosh)larda o'spirinlik yoshiga kelib shakllanadi. Avval ta'kidlanganidek, birlamchi kasbiy identifikatsiya jarayonini tushuntiruvchi turfa xil yondashuvlar mavjud bo'lib, ulardan biri kasbiy identifikatsiya jarayonida aynan kasbiy rollarni yetakchi o'ringa olib chiqadi. Shu bois ham, tadqiqot ishimizdagi asosiy izlanishlardan biri o'zbek etnik muhitidagi ta'lim muassasasida kamol topayotgan o'quvchi(yosh)larda kasbiy identifikatsiya jarayonida kasbiy rollar omilini o'rganish alohida maqsad qilib qo'yildi.

Tadqiqot ishini tashkil etishda o'xshash metodlar yordamida umumiy o'rta ta'lim maktablari va oliy ta'lim muassasalari, ularda ta'hsil olayotgan o'quvchi/talabalar o'rganildi. Shunday yondashuv orqali ikki tipdagi ta'lim muassasasiga xos xususiyatlar va ularda ta'lim olayotgan subyekt tabiatiga xos pedagogik kasbiy identifikatsiya jarayoni tadqiq etildi.

1-jadval: Umumiy o'rta ta'lim maktablari bo'yicha respondentlar tanlovi (absolyut qiymatda)

№	Tadqiqot bazalari	Respondentlar			
		Sinflar		Jinslar	
		10-sinf	11-sinf	O'g'il bola	Qiz bola
1.	Qoraqalpog'iston Respublikasi	114	102	83 (41+42)	133 (73+60)
2.	Navoiy viloyati	28	48	41 (15+26)	35 (13+22)
3.	Toshkent shahri	28	143	62 (10+52)	109 (18+91)
	Jami	n=170	n=293	n=186	n=277
	n=463		n=463		

Tadqiqotning empirik qismini tashkil etishdagi metodologik talablardan kelib chiqqan holda, empirik tadqiqot obyekti ustida to'xtalib o'tamiz.

Biz empirik tadqiqotimizning obyekti sifatida:

- Qoraqalpog'iston Respublikasi Nukus shahridagi 12-, 31-, 37-son; Qo'ng'iro't tumanidagi 38-, 43-son; Amudaryo tumanidagi 40-son umumiy o'rta ta'lim maktablarida ta'lim olayotgan 10-11-sinf o'quvchilari - 216 nafar;
- Navoiy viloyati Navoiy shahridagi 8-, 11-son umumiy o'rta ta'lim maktablarida ta'lim olayotgan 10-11-sinf o'quvchilari - 76 nafar;
- Toshkent shahri Olmazor tumanidagi 249-, 266-son umumiy o'rta ta'lim maktablarida ta'lim olayotgan 10-11-sinf o'quvchilari - 171 nafar;

Ajiniyaz nomidagi Nukus davlat pedagogika institutining 1-kurs talabalari

- 206 nafar;
- Navoiy davlat pedagogika institutining 1-kurs talabalari - 194 nafar;
- Nizomiy nomidagi O'zbekiston milliy pedagogika universitetining 1-kurs talabalari - 183 nafar maktab o'quvchilari va talaba yoshlar obyekt sifatida tanlandi.

- Fokus-guruhlar tarkibiga kirgan o'quvchilarning oilalari (ota-onalari) - 20 nafar (ulardan, 8 nafari ota, 12 nafari ona);
- Fokus-guruhlar tarkibiga kirgan ekspert-psixologlar - 15 nafar (ulardan, 7 nafari erkak, 8 nafari ayol), jami 1046 nafar o'quvchi-talabalar (ulardan 313 nafari o'g'il bolalar, 733 nafari qiz bolalar) va 35 nafar ota/ona-psixologlar (ulardan 15 nafari erkaklar, 20 nafari ayollar) tanlab olindi.

2-jadval: Pedagogik oliy o'quv yurtlar bo'yicha respondentlar tanlovi (absolyut qiymatda)

№	Tadqiqot bazalari	Respondentlar				
		OTM lar			Jinslar	
		Nukus DPI	Navoiy DPI	Toshkent DPU	O'g'il bola	Qiz bola
1.	Qoraqalpog'iston Respublikasi	206			47	159
2.	Navoiy viloyati		194		48	146
3.	Toshkent shahri			183	32	151
Jami		n=583			n=127	n=456

Empirik tadqiqot predmeti sifatida quyidagi yo'nalishlar bo'yicha ma'lumot to'plandi:

1. Umumiy o'rta maktab o'quvchilarining o'zini o'zi kelajak kasbiy yo'nalganligini va kasbiy rollar differentsiyasi haqidagi ijtimoiy-psixologik tasavvurlari;
2. Pedagogik kasbni tanlagan, o'zbek va qoraqalpoq millatlariga mansub talabalarning kasbiy tasavvurlari va kasbiy moslashuvi bo'yicha mavjud kompetensiyalari;
3. Farzandlarini pedagogik kasbga yo'naltirgan ota-onalar ustanovkalari;
4. O'quvchi(yosh)larni kasbiy moyillik va qiziqishlari sohasiga ko'ra pedagogik kasbga yo'naltirishga bo'lgan amaliyotchi psixolog kasbiy rollar differentsiyasi sohasidagi o'zgarishtirishlar va kasbiy rollar resotsializatsiyasi.

O'rganilishi lozim bo'lgan muammolar, tadqiqot predmeti va tanlab olingan obyekt, empirik tadqiqot oldida turgan quyidagi vazifalarni aniqlash imkonini beradi:

1. Ta'lim muassasasidagi o'zaro munosabatlarning (shu jumladan, ustoz- shogird munosabatlarini ham) o'quvchi(yosh)larni kasbiy identifikatsiyasiga ta'sirini o'rganish;
2. Birlamchi kasbiy identifikatsiyasi shakllanishiga ta'sir ko'rsatadigan omillarni umumiy o'rta va oliy ta'lim muassasalari misolida tadqiq etish va pedagogik kasb sohasiga muvofiqligini tekshirish;
3. Umumiy o'rta ta'lim maktablarining yuqori sinf o'quvchilarini kasbiy moyilligi va qiziqishlari xaritasiga ko'ra, ulardagi kasbiy tasavvurlarni aniqlash va shu tasavvurlar asosida o'quvchilarni pedagogik kasbga yo'naltirishning ijtimoiy- psixologik mexanizmlarini aniqlashtirish;
4. O'quvchi va yoshlardagi kasbiy ustanovkalarni aniqlash va bu ustanovkalarning ta'lim muhiti omili hamda ta'lim shakli bilan bog'liq tarzda tadqiq etish.

Ushbu vazifalarni amalga oshirish imkonini beruvchi empirik tadqiqotlar Qoraqalpog'iston Respublikasi, Navoiy viloyati va Toshkent shahridagi ko'p bo'g'inli va nuklear oilalar (fokus-guruhga kiritilgan o'quvchilar voyaga yetayotgan 20 ta oila), umumiy o'rta ta'lim muassasalari (10 ta maktab), oliy o'quv yurtlari (3 ta oliygoh) da o'tkazildi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

O'tkazilgan nazariy tahlillar va empirik tadqiqot natijalari yoshlarni pedagogik kasbga yo'naltirish muammosining nafaqat pedagogik, balki chuqur ijtimoiy-psixologik xususiyatga ega ekanligini ko'rsatdi. Tadqiqot yakunida quyidagi ilmiy xulosalarga kelindi:

1. **Pedagogik yo'naltirishning tizimli tabiati:** Yoshlarni pedagogik kasbga yo'naltirish jarayoni shunchaki kasb tanlash bo'yicha axborot berish emas, balki shaxsning motivatsion, kognitiv va emotsional sohalarini qamrab oluvchi ko'p komponentli tizim ekanligi aniqlandi. Bu jarayonda shaxsning ichki ehtiyojlari jamiyatning ijtimoiy buyurtmasi bilan uzviy integratsiyalashadi.

- Kasbiy identifikatsiyaning markaziy roli:** Tadqiqotda aniqlanishicha, kasbiy identifikatsiyaning shakllanishi o'spirinlik davrida "o'zini o'zi anglash" mexanizmi bilan bevosita bog'liq. Yoshlarning o'z shaxsiy xususiyatlarini (temperament, qobiliyat, xarakter) pedagogik faoliyat talablari bilan qiyosiy tahlil qilishi (differentsiatsiyalashi) ularda barqaror kasbiy tanlovning shakllanishiga zamin yaratadi.
- Kasbiy rollarning ijtimoiy-psixologik determinantligi:** G.H.Mead va R.K.Merton nazariyalari kontekstida o'rganilganda, o'quvchi-yoshlarda pedagogik kasbga oid ijobiy ijtimoiy-psixologik tasavvurlarning mavjudligi ularning kasbiy rollarni muvaffaqiyatli o'zlashtirishini ta'minlaydi. Ya'ni, o'quvchi pedagog obrazini qanchalik ijobiy va professional darajada tasavvur qilsa, unda ushbu rolga moslashish (resotsializatsiya) jarayoni shunchalik samarali kechadi.
- Etnopsixologik omillarning ustuvorligi:** O'zbek va qoraqalpoq milliy muhitida pedagogik kasbga yo'naltirishda "ustoz-shogird" an'analari, milliy qadriyatlar va oilaviy muhitning ta'siri yuqoriligi aniqlandi. Etnopsixologik determinantlar yoshlarning pedagogik faoliyatga nisbatan altruistik motivatsiyasini kuchaytiruvchi va kasbning ijtimoiy nufuzini belgilovchi tayanch omil bo'lib xizmat qiladi.

Amaliy tavsiyalar va takliflar:

- Psixologik monitoring tizimi:** Umumta'lim maktablarining 10-11-sinf o'quvchilari o'rtasida pedagogik kasbga moyillikni aniqlashning uzluksiz psixometrik monitoringini joriy etish. Bu tizim orqali kasbiy tanlovi aniq bo'lmagan yoshlarni erta diagnostika qilish va ularga maqsadli yo'nalish berish mumkin.
- Kasbiy rehabilitatsiya va treninglar:** Pedagogik oliy ta'lim muassasalari 1-kurs talabalari uchun kasbiy moslashuvni osonlashtiruvchi, ularda "pedagogik men-konsepsiyasi"ni rivojlantiruvchi maxsus psixokorreksion dasturlar va ijtimoiy-psixologik treninglar blokini o'quv rejasiga kiritish.
- Media-strategiyani rivojlantirish:** Zamonaviy axborot makonida pedagog kasbining nufuzini oshirish, o'qituvchining ijobiy va zamonaviy imidjini shakllantirishga qaratilgan interaktiv media-loyihalar (videoroliklar, veb-platformalar, muvaffaqiyatli pedagoglar bilan uchrashuvlar) ko'lamini kengaytirish.
- Oilaviy hamkorlik:** Kasbga yo'naltirish jarayonida ota-onalar bilan ishlash tizimini takomillashtirish, ularda pedagogik kasbning bugungi kundagi ijtimoiy-iqtisodiy ahamiyati va farzandining psixotipiga mosligi haqida to'g'ri ijtimoiy ustanovkalarni shakllantirish.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

- Кудрявцев Т.В. Психологический анализ динамики профессионального самоопределения личности / Т.В. Кудрявцев, В.Ю. Шегурова // Вопросы психологии. - 1983. - №2 март-апрель 1983. - С. 51-60.
- Крушельницкая О.И., Третьякова А.Н. Адаптационный социально-психологический тренинг и его роль в социализации студентов первокурсников // Социальная психология в образовательном пространстве, Международная научно-практическая конференция. - Москва: 2013. - С. 221-222.
- Лысенко Е.М. Возрастная психология. - Москва: Владос-Пресс, 2006. - 176 с.
- Тезисы докладов республиканского симпозиума "Психологические аспекты профориентационной работы среди молодежи", 16-17 сент. 1981 г. / Под ред. М.Г. Давлетшина - Ташкент: ТГПИ, 1981. - 218 с.
- Колпакова Л.М. Психологические механизмы формирования межличностных отношений в диаде "учитель-ученик" в условиях педагогической деятельности (На прим. старших школьников): Дис. ...канд. психол. наук: 19.00.05. - Казань: АПН Казанс. НИИ ССО, 1992. - 160 с.
- Бехтерев В.М. Внушение и воспитание // Акад. В.М. Бехтерев. - Петроград: Время, 1923. - 40 с.

-
- 13.00.00 Pedagogika fanlari
 - 13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
 - 13.00.02 Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo'yicha)
 - 13.00.03 Maxsus pedagogika
 - 13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.05 Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.06 Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohaları va bosqichlari bo'yicha)
 - 13.00.07 Ta'limda menejment
 - 13.00.08 Maktabgacha ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
 - 07.00.00 Tarix fanlari
 - 19.00.00 Psixologiya fanlari
 - 01.00.00 Fizika-matematika fanlari
 - 02.00.00 Kimyo fanlari
 - 03.00.00 Biologiya fanlari
 - 09.00.00 Falsafa fanlari
 - 10.00.00 Filologiya fanlari
 - 11.00.00 Geografiya fanlari

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

Mas'ul muharrir: Ramzidin Ashurov

Ingliz tili muharriri: Murod Xoliyorov

Musahhih: Alibek Zokirov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2026. №5(3)

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

"Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali 26.09.2023-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №C-5669363 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.
Litsenziya raqami: № 136361.

Manzirimiz: Toshkent shahar, Yunusobod tumani
19-mavze, 17-uy.